

Lausunto

22.05.2023

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvakeskuksen välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2)1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Aiheuttaa. Asiakkailta on usein talouden hallinnan haasteita ja siirtyminen etuudelta toiselle aiheuttaa entisestään haasteita talouden hallinnassa. Usein perus- ja lopulta täydentävä toimeentulotuki joutuu paikkaamaan. Jos haku- ja maksuaikojen muutos vaatii monenlaisia muutoksia ennen kuin niihin saadaan järkevyyttä, olisi asiakkaan kannalta ensisijaisen tärkeää, että Kelassa (missä suurin osa etuuksista ratkaistaan), olisi yhdellä asiantuntijalla laaja-alaisempi osaaminen eri etuuksista, niiden haku- ja käsittelyajoista sekä ymmärrystä ohjata asiakasta useimmissa kuin yhdessä etuudessa. Pahimmillaan asiakkaan etuusasia on pomoteltu kolmen eri Kelan ratkaisuasiantuntijan välillä, kun yksi asiantuntija on vastannut yhdestä ja toinen toisesta ja kolmas kolmannesta. Asiakkaalla harvoin riittää ymmärrys tai kärsivällisyys selvittää raha-asioita tuossa viidakossa.

Toimeentulotuesta vielä sen verran, että etuuden maksupäivän huomioonottamisessa perustoimeentulotuen laskelmalla tulee olla enemmän käsittelijä harkintaa. Mielestämme virkailijan tulee pystyä käyttämään harkintaa sen suhteen, että onko etuus tosiasiasa asiakkaan käytössä em. kuukautena. Jos maksupäivä on kuukauden kolmanneksi tai toiseksi viimeinen päivä, ei etuus todella ole käytössä sille kuukaudelle vaan seuraavalle. Kelan ohje on todella jyrkkä etuuden maksupäivän suhteen, mille kuukaudelle se tulona huomioidaan.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

-

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

-

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

On todella kiinnitettävä huomio siihen, että asiakkaista kerätään ja kirjataan tietoa kymmeniin asiakastietojärjestelmiin. Kokonaisuus ei ole kenelläkään hallinnassa, vähiten todennäköisesti asiakkaalla itsellään.

Tietosuoja-asia on todella tärkeä ja kaiken luottamuksellisen asiakassuhteen perusta ja käyttöoikeus asiakastietoon tulee perustua tarkkoihin määrittelyihin. Koska asiakas on lopulta se, joka hallinnoi omia tietojaan ja on oikeutettu (lähes) kaikkeen hänestä kirjattuun tietoon, pitäisi asiakkaalla olla mahdollisuus antaa omat tietonsa kulloisessakin organisaatiossa asioidessaan asiantuntijoiden käyttöön. Tämä olisi mahdollista, jos kaikki kirjattu tieto olisi sellaisessa sovelluksessa, mikä kulkisi asiakkaan mukana. Asiakkaan oma asiakastietopankki. Asiakas antaisi käyttöoikeuden tähän omaan tietopankkiinsa heille, keille luvan haluaisi antaa. Idea vaatii kehittelyä ja jatkotyöstöä, mutta kaikissa yksinkertaisuudessaan asiakas antaisi käyttöliittymän kautta oikeuden päästä hänen tietoihin asiantuntija kerrallaan riippumatta organisaatiosta, missä hän asioi. Asiantuntijoiden kirjaaman tiedon vaan tulisi siirtyä tähän asiakkaan omaan tietopankkiin. Keskeiset toimijat ovat mielestäni TE, sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja Kela.

Yksi suurimmista monialaisten palveluiden vaikuttavuuden esteistä, järjestelmän tyhjäkäynnin ja resurssien hukkaamisen syy on tiedonkulun vakavat ja laaja-alaiset puutteet. Asiakastietoa on valtavasti eri tietojärjestelmissä. Asiakas saattaa olla useissa eri organisaatioiden palveluissa yhtä aikaa, joissa kaikissa lähtökohtainen ajatus on sama (esim. kuntoutumisen edistäminen). Toimijat tekevät jopa tietämättään päällekkäistä työtä ja joskus jopa ristiriitaisin toimenpitein / menetelmin ja keinoin. Asiakas on hyvin usein hyvin sekaisin, missä mitäkin asiaa hoidetaan, eikä osaa kyseenalaistaa, on vain ainoastaan hyvin sekaisin.

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7) 3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

-

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

Lainsäädännön tulee sekä kannustaa että velvoittaa asiakkaita ottamaan tuen tarpeeseen vastaavia palveluita vastaan. Myös palveluiden vaikuttavuuden seuranta tulee edellyttää (pitkittäisseuranta). Eri lakien tulee keskustella keskenään. Haasteita on aiheuttanut mm. Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin työnhakuvelvollisuuden asettaminen suhteessa Kelan ammatilliseen kuntoutukseen. Kuntoutuksen ajalla ei aseteta työnhakuvelvollisuutta, eikä asiakkaalla ole velvoitetta osallistua muihin kuntoutumista edistäviin palveluihin. Ammatillisen kuntoutuksen palveluun on ollut alueellamme todetusti yli kuuden kuukauden jonot. Asiakas on saanut kuntoutusrahaa palveluun odottamisen ajalle. Jonotus on passivoinut ja vaikeuttanut asiakkaittemme tilanteita entisestään. Asiakkaalla on oltava oikeus jonottamisen aikana osallistua kuntoutumista edistäviin palveluihin, mutta myös tietyissä tilanteissa velvollisuus, jos monialaisesti

on arvioitu, että pitkä odotusaika tulee heikentämään asiakkaan motivaatiota sekä kykyä osallistua ammatilliseen kuntoutukseen.

Järjestelmämme hullunkurisuus passivoi asiakkaita, joilla ei ole vahvaa omaa halua edistää omaa kuntoutumistaan. Sisäinen motivaatio on kaikista tärkein, mutta joskus se saavutetaan ulkoisen motivaation kautta. Ei voi olla olemassa passivoivaa odotusajan kuntoutusrahaa, jos on selkeästi näkyvillä, että asiakkaan kuntoutuminen työelämään tulee ottamaan takapakkia palveluun pääsyn odottamisen aikana.

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja veloitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

- sosiaalihuollon palveluita

- terveydenhuollon palveluita

- työllistymistä edistäviä palveluita

- ammatillisen kuntoutuksen palveluita

Nykyinen järjestelmä on mielestämme nurinkurinen. Lähtökohta on , että "Jos et osallistu, sinulta vähennetään". Järjestelmän pitäisi olla lähtökohtaisesti "Kun osallistut ja edistät omaa kuntoutumistasi, saat enemmän", mikä mahdollistaisi hyvän ja luottamuksellisen asiakassuhteen, missä asiakasta pääsisi motivoimaan ja kannustamaan osallistumiseen myös talouden näkökulmasta. Järjestelmän lähtökohta pitäisi olla siis, että "kun osallistut, saat enemmän (etuutta tai muuta hyödykettä esim. bussikortti kulkemiseen)".

Erilaisia ja eri palveluihin liittyviä kannustimia pitää olla tarjolla kaikilla tahoilla (mm. TE, HVA, Kela). Kannustimien käyttö ei ole täysin ongelmaton. Asiakkaat tulee tuntea, että kannustimien käyttöä toteutetaan tapauksissa, joissa niillä on tosiasiallista vaikuttavuutta (eli harkinta).

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)
4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Työttömyysturva-oikeus pitkäaikaistyöttömillä ja niillä henkilöillä, joilla ei ole ammatillista koulutusta ja/tai työkokemusta. Työttömyysetuudella/perustoimeentulotuella oleminen passivoi eikä käytännössä kuitenkaan velvoita mihinkään. Mikäli työnhakija kieltäytyy tai laiminlyö jotakin velvoitetta, voi hän silti saada täyden perustoimeentulotuen yksin asuessaan. Kela ei tee perustoimeentulotukeen lain mahdollistamia perusosan alennuksia, vaikka laiminlöisi työnhakuaan. Tätä asiakasryhmää on lähes mahdoton aktivoida, jos he eivät sitä itse halua, koska todellista velvoitetta ei siihen ole mistään taholta. Nuori vasta 18 v. voi jäädä kotiin niin halutessaan ja elää vaikka eläkeikään saakka perustoimeentulotuella. Vastikkeetonta perusturvaa ei tulisi olla työttömien keskuudessa, ei etenkin nuorten kohdalla. Se passivoi ja mahdollistaa ongelmien pahenemisen, koska velvoitetta ei ole hakea edes apua omiin ongelmiin saatikka opiskelemaan tai työelämään. Rahallisesti tulisi olla aina kannattavaa, jos henkilö lähtee kuntouttamaan itseään tai lähtee opiskelemaan tai työelämään. Nyt näin ei ole.

Ongelmallisin työttömyysturvaa "nauttiva" asiakasryhmä ovat päihdeongelmaiset, jotka eivät ole motivoituneita päihdehoitoon/-kuntoutukseen. He ovat vuodesta toiseen työnhakijoina, mutta päihdeongelman vuoksi heille ei voida tarjota muuta kuin päihdepalveluita, joista on mahdollisuus kieltäytyä. Näin ollen he vain jatkavat työnhakijoina ja saavat työmarkkinatukea.

Työttömänä olevat työkyvyttömät: tämä asiakasryhmä näyttäytyy työikäisten sosiaalityössä ja pitkäaikaistyöttömien keskuudessa isona joukkona. He kuluttavat suuren määrän sosiaalihuollon ja te-palveluiden palveluita, mutta asiat eivät todellisuudessa etene, koska he eivät saa tarvitsemiaan terveydenhuollon palveluita tai eivät halua ottaa niitä vastaan.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12) 5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

-

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Opiskelun tulisi mahdollistua ilman velvoitetta nostaa opintolainaa. Tällä hetkellä vailla ammattikoulutusta olevan henkilön on kannattavampaa juuri sen hetken etuuksia tarkasteltaessa jäädä kotiin perustoimeentulotuella/työttömyysetuudelle, kuin lähteä opiskelemaan, koska hänen tulee nostaa opintolainaa (jos ei ole oikeutettu työttömyys- tai kuntoutusetuudella opiskeluun). Kannustin ongelma: kotona ollessa ei velkaannu ja etuudet ovat isommat kuin pelkkä asumistuki ja opintoraha. Nuori voi saada "vastikkeettomia etuuksia" tekemättä mitään. Tällaiseen ei pitäisi olla mahdollisuutta. Hyvistä perhetaustoista tulevat nuoret puolestaan nostavat opintolainaa tarkoituksenaan sijoittaa "edullinen" lainaraha. Heillä opintolainan nostaminen ei perustu tarpeeseen turvata opiskelun aikaista toimeentuloa, vaan he nostavat sen turvatakseen tulevaisuuden toimeentuloaan ja kartuttaakseen omaisuutta. Opintotuki järjestelmä ei kohdistu oikein. Opiskelun (vähintään yhden ammatin hankkiminen) tulisi olla kannattavampaa kuin työttömänä työnhakijana tai työmarkkinoiden ulkopuolella kotona ollessa.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

-

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

-

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

-

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

-

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämässä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

-

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämässä?

On henkilöitä, jotka eivät edes halua saada ensisijaisia etuuksia, esimerkiksi työmarkkinatukea, sen joskus nostaessa heidät pois toimeentulotuen asiakkuudesta. Perustoimeentulotuen asiakkaalla on oikeus saada mm. lääkkeet ja terveydenhuollon kustannukset maksettavaksi perustoimeentulotuesta.

Myös vaihtuva (asiakkaiden mukaan usein ennakoimaton) työmarkkinatuen maksupäivä aiheuttaa sen, että on raha-asioiden näkökulmasta helpompi nostaa ainoastaan perustoimeentulotukea. Perustoimeentulotuki tulee maksuun viimeistään 7 arkipäivänä hakemuksen jättämisestä. Toimeentulotuen asiakkuus koetaan tietyn asiakasryhmän keskuudessa helpompana sekä kannattavampana.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Tulottomilla: määräaika etuuden saamiselle, johon mennessä asiakkaan tulee selvittää mahdollisuutensa turvata toimeentulonsa muulla tavoin (tarjotaan sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluita tueksi). Jos asiakas ei halua selvittää mahdollisuuksia turvata itse toimeentuloaan/hakeutua ensisijaisten etuuksien piiriin, tulisi toimeentulotuen määrää alentaa pysyvästi, kunnes asiakas on valmis itse edistämään tilannettaan.

Ensisijaisten etuuksien tason nostaminen suhteessa viimesijaiseen perustoimeentulotukeen. Nyt esim. minimi työmarkkinatuki ja asumistuki ei kata yksin asuvan menoja, vaan he joutuvat erikseen hakemaan vielä perustoimeentulotukea.

Nuorten alle 25 vuotiaiden ammattikouluttamattomien ja pitkäaikaistyöttömien kohdalla velvoite osallistua johonkin kodin ulkopuoliseen toimintaan (vastikkeellisuus tällä tavoin myös toimeentulotukeen).

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

Pitkäaikaistyöttömien ja opintojen ja työelämän ulkopuolelle tippuneiden nuorten aikuisten palveluihin tulisi saada oma terveydenhoitaja ja lääkäri, jotka arvioivat asiakkaan hoidon tarpeen ja työkyvyn, ja osallistuvat sosiaali- ja te-palveluiden kanssa asiakkaan kuntoutuksen suunnitteluun. Myös terveydenhuoltoa tulisi jollakin tavoin vastuutta työttömien asioissa (vastuu on nyt lähinnä lainsäädännön näkökulmasta sosiaalihuollossa ja te-palveluissa/kuntien työllisyyspalveluissa). Tilanne tällä hetkellä perustyössä: terveydenhuollosta ei joko saada työparia (lääkärinä), jonka kanssa voitaisiin tehdä yhteistyötä tai lääkäri ei näe tarpeelliseksi lähteä työkykyä arvioimaan/ei ymmärrä miksi sitä pitäisi arvioida ja suhteessa mihin, jos asiakas on jo valmiiksi työtön ja sosiaalihuollon palveluissa (ei työelämässä). Työttömien terveydenhoitajat yksin eivät vastaa tähän tarpeeseen ja heitä on suhteessa asiakasmääriin aivan liian vähän.

Työkyvyttömäksi joutuneen kuntoutuksen suunnitteluun tulisi saada lisää osaamista ja resurssia, jotta työkyvyttömyys ei pitkity. Jokaiselle, jonka työkyvyn katsotaan alentuneen, tulisi nimetä oma vastuutyöntekijä, joka huolehti koko kuntoutuksen prosessista ja siihen liittyvästä verkostoyöstä. Kun asiakkaalle haetaan työkyvyttömyyden perusteella jotakin etuutta, niin samalla tulisi nimetä etuuden maksajalle taho ja työntekijä, joka vastaa asiakkaan kuntoutuksen suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista. Sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoa tulisi hyödyntää tässä asiassa enemmän.

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessaA) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

a) Monialaisen asiakassuunnitelman kirjaamisen ohjaaminen. Kuka ja missä tilanteessa ottaa kokonaisvastuun asiakassuunnitelman kirjaamisesta ja ennen kaikkea sen päivittämisestä. Valtakunnallisesti yhteiset toimintamallit ovat tärkeitä.

b) tietojen siirtyminen eri toimijoiden välillä. Yksinkertainen suostumus ”lomake” tai muu tapa asiakkaalle antaa suostumus tietojen siirtämiselle ja yhteiselle verkostotyön tekemiselle myös silloin, kun asiakas ei itse ole läsnä. Asiakkaat todella harvoin kieltävät yhteistyön tekemisen. Asiakkaat ovat enemmänkin yllättyneitä ja joskus jopa tuhtuneita, miten tieto ei kulje / siirry. Yhteisen asiantuntijoiden välisen tietoturvallisen viestintävälineen kehittäminen on äärimmäisen tärkeä ja oleellinen asia.

c) vastuutyöntekijän tulee olla siellä, missä asiakkaan pääasiallinen palvelutarve. Jos työllistymisen esteenä on terveydentilan haasteet, on vastuutyöntekijän oltava terveydenhuollosta. Jos taas haasteet liittyvät enemmän sosiaaliseen hyvinvointiin, olisi vastuutyöntekijän taustaorganisaatio sosiaalihuolto. Vaatii laaja-alaista koulutusta, mitä tarkoittaa olla kokonaisvastuussa asiakkaasta eli miten asiakkuutta ja verkostoa koordinoidaan. Eli toisin sanoen, pitäisi saada laaja-alainen yhteinen ymmärrys, mitä on monialainen verkostotyö ja mitä tarkoittaa yhteinen tavoitteenasettelu.

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

Työnhakijoiden tilanteiden ei pidä antaa kriisiytyä. Palvelutarpeisiin pitää päästä kiinni jo paljon varhaisemmassa vaiheessa, mitä tällä hetkellä. TE-asiantuntijan tulee tuntea asiakkaansa. Puhelimessa tehty haastattelu hyvin harvoin kertoo yhtään mitään asiakkaan tosiasiallisesta tilanteesta ja tähän vaikuttaa monia seikkoja (asiakas ei halua kertoa, asiakas ei osaa kertoa, asiakkaan on vaikea ymmärtää omia palvelutarpeitaan jne). Työnhakijan palvelutarpeen arviointi tulee tehdä monialaisesti niissä kohdissa, missä sille on tarve. Tarve tulee tunnistaa nopeasti. Monialainen yhteispalvelu aloitetaan aivan liian myöhäisessä vaiheessa. Työnhakija-asiakkaiden tuen tarpeisiin pitäisi päästä kiinni paljon varhaisemmassa vaiheessa ja jos näin olisi, ei palveluiden tarvitsisi olla niin raskaita.

Eri hallinnonalojen tavoitteet eivät ole linjassa vaan jopa ristiriidassa keskenään. Yhteisen tavoitteen kirkastaminen on tärkeää. "Ei kuulu minulle" ajattelulle ei pitäisi olla mitään sijaa, mutta valitettavasti tällaista on kiristyneessä taloustilanteessa.

Yksi sosiaaliturvajärjestelmän ongelma saattaa olla siinä, että järjestelmän lähtökohta on "Sinun pitää", kun lähtökohdan tulisi olla yhdistelmä velvollisuuksia ja mahdollisuuksia. Kaikille ei vaan sovi samanlainen lippis. Kannustumien ja velvollisuuksien valikko pitäisi olla laajempi ja jos edelleen palvelutarpeen arvioinnin ja erilaisten kartoitusten jälkeen asiakas haluaa jättäytyä avun / tuen ulkopuolelle, ei sen pitäisi olla mahdollista täysillä etuuksilla. Tässä kohtaa järjestelmä vaatii korjaamista. Se, että jokaiselle asiakkaalle pystytään tarjoamaan juuri hänen palvelutarpeeseen vastaavia palveluita kautta eri hallintojen vaatii ensinnäkin asiakastuntemusta sekä monipuolisia palveluita. Tuo taas vaatii laaja-alaista läpi hallinnonalojen menevää palvelujen yhteiskehittämistä.

Tiedonsiirtymistä ei voi liikaa korostaa. Aivan oleellinen asia, jos ihan oikeasti halutaan saada meidän sosiaaliturvajärjestelmästä tehokas ja ennen kaikkea vaikuttava. Asiakkaat todella harvoin kieltävät yhteistyön. Asiakkaat ovat enemminkin hämmentyneitä, miten tieto ei kulje / siirry. On useita toimijoita, joiden välillä tiedon siirtyminen / sujuva kulkeminen on kriittisen tärkeää mm. Kela, HVA (sis. sosiaali- ja terveydenhuolto) ja TE. Nyt tieto ei kulje edes työttömien terveystarkastuksia tekevän terveydenhoitajan ja vastaavan sosiaalityöntekijän välillä. TYPPI tietojärjestelmässä on hyvät aiheet, mutta kirjaaminen vaatii valtavaa yhteiskehittämistä. Yhteinen asiakassuunnitelma on mahtava ajatus, mutta sen kirjaamisen vastuu ja päivittämisen vastuu vaatii yhteiskehittämistä.

Tänään laadittu asiakassuunnitelma on usein jo viikon päästä vanhentunut. Jos suunnitelma on liian väljä, sillä ei ole mitään merkitystä. Jos se on liian yksityiskohtainen, sitä pitäisi päivittää koko ajan. Ajatus yhteisestä asiakassuunnitelmasta on hieno, mutta vaatii pitkän linjan kehittämistä ja lopulta koulutusta.

Pitkäaikaistyöttömiä sosiaalihuollon asiakkaita yhdistävä tekijä on mm. terveydenhuollon palveluiden tarve. Usein terveys on jäänyt hoitamatta ja kuntoutumisen esteenä on useita päällekkäisiä terveydentilan haasteita. Matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden kehittäminen ja asiakkaiden pääsy näiden palveluiden piiriin varhaisessa vaiheessa on todella tärkeää, etteivät ongelmat pääse pitkittymään ja vaikeutumaan. Terveydenhuollossa on todettuja haasteita mm. psykiatrialle hoitoon pääsyssä, on näitä ongelmia yritetty paikata sosiaalihuollon palveluilla ja tämä ei ole ollut toimiva ratkaisu. Asiakkaat tarvitsevat hyvin usein yhtä aikaa usean hallinnonalan palveluita kuntoutuakseen.

Case management – tapa toimia on käytössä sosiaalihuollossa, se on sosiaalityötä. Tätä jo sosiaalihuollossa olevaa ydinosaamista ja ymmärrystä tulee laajentaa kaikille tahoille, missä kohdataan monialaisten palveluiden tarpeessa olevia asiakkaita.

Tulevissa lakimuutoksissa (työllistämisen monialainen edistäminen) on todella tärkeitä ja hienoja ajatuksia mm. työnhakijoiden varhainen tuen tarpeen arviointi. On äärimmäisen tärkeää lisätä resursseja läpi hallinnonalojen tuohon ”alkupään arviointiin” ja aukirjoittaa, mitä monialainen palvelutarpeen arviointi todella tarkoittaa (esim. ketkä arvion tekee). Jos tähän ei korvamerkitä rahoitusta, hieno ajatus hautautuu kaiken muun alle.

On aivan käsittämätöntä, että eri hallinnonalat tekevät mm. kirjaamiseen ja tietojärjestelmiin valtavia muutoksia ja eri hallinnonalojen tietojärjestelmät eivät keskustele yhtään keskenään. Tästä nyt viimeisimpänä esimerkkinä aktivointisuunnitelma käytännöt. Kentällä on vaikutelma, etteivät STM, TEM ja THL ole tehneet yhteistyötä keskenään ja vaatimukset esimerkiksi aktivointisuunnitelman kirjaamiselle ovat ihan erilaiset ja jopa ristiriitaiset. Kysyttäessä tukea annetaan ohjeistuksia, mitä ei voida toteuttaa esimerkiksi juuri järjestelmien yhteensopimattomuuden vuoksi.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokraloukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

Matalapalkka-alalla työskentelevien monilapsisten perheiden yksinhuoltajien ei kannata lähteä taloudellisesta näkökulmasta töihin. Etuustason suuruus palkkaan nähden on aivan käsittämätön. Monilapsisen perheen yksinhuoltaja saa joissakin tapauksissa etuuksia yli kaksi kertaa siihen nähden, mitä kyseisen henkilön palkkatulo kuukaudessa olisi. Työn vastaanottamiseen ei välttämättä ole vuosikausiin minkäänlaista taloudellista kannustinta ja näiden vuosien aikana valitettavasti tapahtuu

tahtomattakin työterveydentilan ja työmotivaation laskua. Näiden kotona oltujen vuosien jälkeen työhön palaaminen on todettu vaikeaksi ja vaatii useiden kuntoutuksellisten ja työllistymistä edistävien palveluiden yhdistämistä. Lienee rohkeaa todeta, mutta todettakoon silti, että joissakin tapauksissa etuustason laskeminen on oikea vaihtoehto työnhakemisen ja vastaanottamisen kannustimena.

Kannustinloukkujen tunnistaminen ja purkaminen on äärimmäisen tärkeää, joskin monimutkaista. Näitä kannustinloukkuja on useassa kohtaa ja mm. toimeentulotuki on itsessään yksin kannustinloukku. Matalapalkkatyössä oleva henkilö joutuu miettimään tarkkaankin lääkäri- ja lääkemääräysten noudattamista. Toimeentulotuen asiakkaiden terveydenhuollon käynnit ja lääkkeet maksetaan perustoimeentulotuesta. Kun matalapalkkatyössä oleva henkilö käyttää palkkatulonsa lääkäri- ja lääkemääräysten noudattamiseen ja lääkkeisiin, on sekä työssäkäyvän että perustoimeentulotukea saavan tulotilanne sama käyttöön jäävän rahan suhteen. Työntekijän iloksi jää ainoastaan työssä käyminen, ei raha. Jonkinlaisia omavastuuosuuksia olisi varmaan hyvä pohtia laajemminkin. Kannustinloukkujen purkaminen vaatii monenlaisia yhtäaikaista ratkaisuja mm. työnverotukseen.

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)

11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen on tärkeää myös Suomeen tulevien henkilöiden kotoutumisessa ja työelämään integroimisessa. Kotouttamiseen tulee panostaa ja lisätä resursseja. Kotoutumista ja palveluiden vaikuttavuutta tulee pystyä seuramaan ja arvioimaan. Etuuksien ja palveluihin osallistumisen välillä tulee olla tiivis side, koska jos näin ei ole, järjestelmä ainoastaan syrjäyttää kotouttamisen sijaan, kun vastuu kotoutumisesta ja palveluihin osallistumisesta jätetään yksilölle.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

Etuudelta etuudelle siirtymisen on oltava jouhevampaa. Etuuskatkokset ja odottamisajat ovat aiheuttaneet sitä, ettei asiakas hae ensisijaista etuutta sen monimutkaistaessa ja vaikeuttaessa raha-asioita. Mielestämme etuuden valitseminen ei voi olla asiakkaan oikeus vaan asiakkaan tulee hakea sitä etuutta, mikä vastaa hänen tilannettaan. Jos asiakas ei hae hänelle ensisijaisesti tarkoitettua

etuutta, voiko paikkaavan etuuden maksamisen keskeyttää hetkellisesti? Esimerkkinä tästä se, että Kela on kehottanut asiakasta hakemaan yli 9 kuukautta työmarkkinatukea, johon hänellä on oikeus. Asiakas ei ole hakenut etuutta. Kela maksaa asiakkaalle täyden toimeentulotuen, mutta jatkaa kehottamista hakemaan työmarkkinatukea. Toinen esimerkki sairauspäivärahan hakeminen; asiakas valitsee hakea työmarkkinatukea, koska sairauspäivärahan hakeminen koetaan vaikeaksi ja etuuksien saamiseen ja ennakoimiseen tulee katko.

Työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä tulee edelleen olla työnhakija-asiakkuus ja velvollisuus osallistua työllistymistä edistäviin palveluihin / palvelutarvetta vastaaviin muihin palveluihin ja toimeentulotuen täysimääräisen saamisen edellytyksenä tulee olla työnhakija-asiakkuus, osallistuminen palvelutarvetta vastaaviin palveluihin tai muu vastaava. Velvollisuudet osallistua palvelutarvetta vastaaviin palveluihin määritellään asiakastuntemukseen perustuen asiakaslähtöisesti ja tämä edellyttää riittävää resursointia sekä TE-palveluihin, Kelaan että sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Palveluita on kehitettävä ja palveluiden on oltava niin vaikuttavia ja mielekkäitä, että niihin halutaan osallistua. Palveluiden kehittämisessä on otettava huomioon asiakkaat ja perustettava asiakasraateja. Pakko ei usein pitkälle kannu, mutta velvollisuus osallistua on usein portti siihen, että asiakas uskaltaa edes kokeilla / lähteä palveluun. Jos velvoitetta osallistua ei olisi, moni asiakas valitsee jättäytyä syystä tai toisesta palveluiden ulkopuolelle. Jos asiakkaan etuuden saamisen ehtona on esimerkiksi osallistuminen sosiaalihuollon palveluihin, on varmistettava, että kyseiseen palveluun todella pääsee. Tai jos asiakasta velvoitetaan selvittämään työkykyä esim. lääkärin vastaanotolla ja ohjataan jatkotutkimuksiin, eikä asiakas saa aikoja terveydenhuoltoon, ei missään nimessä se ole asiakkaan vika tai syy esimerkiksi etuuksien pienentämiseen. Jonkinlaista perusosan alennuksen kaltaista voisi soveltaa joissain määrin muihinkin etuuksiin, mutta tämän on oltava linjassa asiakkaan tosiasiallisen palvelutarpeen sekä palveluiden saamisen kanssa. Jos asiakas edelleen kieltäytyy osallistumista palvelutarvetta vastaaviin palveluihin, on se hänen oikeutensa, mutta etuuksissa sen on tässä tapauksessa näytävä.

13. Ehdotusten priorisointi
13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

-

14. Julkisen talouden kestävyys
14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

-

15. Komitean linjaukset toisen kauden työlle
15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Kaikki on tärkeitä ja lähes kaikki linkissä toisiinsa. Sosiaalihuollon näkökulmasta katsottuna on äärimmäisen tärkeää, että "väärällä etuudella" olevien henkilöiden etuuksiin, etuuksien yhteensovittamiseen palveluihin ja osallistumisen lisäämiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Monialaisten palveluiden ja etuuksien tarpeessa olevien henkilöiden koko palvelukenttää tulee pystyä kehittämään läpi hallinnonrajojen ja yhteistä palveluiden kehittämistä tulee jatkossa olla. Nyt eri hallinnonalat tolskaavat omissa nurkissaan ja kehittävät palveluita ja etuuksia omasta

näkökulmasta samoille asiakkaille. Yhteisen kehittämisen kannustin voisi olla yhteinen rahoitus. Hyvä olisi lähteä liikkeelle jonkun tietyn yhteisen asiakasryhmän tarpeista käsin, joku hyvin rajattu asiakasryhmä. Yhteisiä asiakkaita ja asiakasryhmiä on runsaasti (Kela, TE, sosiaalihuolto ja terveydenhuolto). Yhteiskehittäminen on todella tärkeää.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Etuuksien saamisen ehtona tulee olla velvollisuus osallistua (palvelutarvetta vastaaviin palveluihin). Tämä vaatii laadukkaita palveluita, niiden kehittämistä ja vaikuttavuuden arviointia. Perustulo ilman velvollisuutta osallistua syrjäyttää entisestään. Kun osallistumista vaaditaan täysimääräisen etuuden saamiseksi ja osallistumiseen veloitetaan, on asiakas ja hänen palvelutarve tunnistettava ja tunnettava ja osattava ohjata niihin palveluihin, mistä juuri kyseinen asiakas (todennäköisesti) tulee hyötymään. Jos riittävää resurssia palveluiden arviointiin, palveluihin ja niiden seurantaan ja arviointiin ei ole osoittaa, myöskin velvollisuutta osallistumiseen tulee tarkastella uudesta näkökulmasta. Ei se pipo paljon käsiä lämmitä, kun tarve on rukkasille.

Kurkinen Hanne

Työikäisten palveluiden lisälmen sosiaalikeskuksen 2 sosiaalityöntekijää -
Työikäisten palvelut / lisälmen sosiaalikeskuksen sosiaalityöntekijät